

Kdo je tipičen prostovoljec – socialno-demografski dejavniki, povezani z odločitvijo za opravljanje prostovoljskega dela v Sloveniji

Staša Lesjak, Maja Maša Šömen

V vseslovenski raziskavi nas je zanimalo, kateri dejavniki so povezani z vključevanjem v prostovoljsko dejavnost. Vzorec za analizo socialno-demografskih podatkov je vključeval 788 prostovoljcev, od tega 130 moških, ki so izpolnili spletni vprašalnik. Rezultati so pokazali, da se v prostovoljsko dejavnost večkrat vključujejo ženske, med spoloma pa ni pomembnih razlik glede števila let in pogostosti vključenosti v prostovoljstvo ali razlik glede na področja, na katerih so moški in ženske najbolj aktivni. Študenti in upokojenci se pogosteje vključujejo v prostovoljstvo kot dijaki, zaposleni in brezposelni. Glede na zakonski stan med udeleženci ni pomembnih razlik pri vključenosti v prostovoljstvo, prav tako pa ni razlik med udeleženci glede na mesečni prihodek gospodinjstva in izobrazbo. Ugotovitve raziskave omogočajo boljši vpogled v socialno-demografske značilnosti prostovoljcev in so pomembne za organizacije, ki delajo s prostovoljci, saj omogočajo prilagajanje pogojev dela za prostovoljce, hkrati pa tudi bolj učinkovito iskanje novih prostovoljcev.

Uvod

Prostovoljsko delo je oblika dela, za katerega se ljudje odločijo prostovoljno in zanj ne prejemajo plačila. Razlogi za odločitev za opravljanje prostovoljskega dela so različni, najpogosteje pa si prostovoljci želijo pomagati ljudem

v stiski in tako aktivno prispevati k boljši družbi. V skupnosti, v kateri so prostovoljci aktivni, s svojim delom krepijo solidarnost in medsebojno povezanost ljudi, s tem pa tudi medsebojno povezanost družbe (Gril, 2006).

Glede na Skupno poročilo o prostovoljstvu v Sloveniji (Ministrstvo za javno upravo, 2020) je v letu 2019 prostovoljsko delo opravljalo 284.131 prostovoljcev, od tega 56,9 % žensk. Trend razmerja med številom prostovoljk in prostovoljcev ostaja v Sloveniji od leta 2011 relativno stabilen. Najmanjši delež prostovoljcev je bil v letu 2019 v starostni skupini do 18 let (5 %), največji pa v starostni skupini od 30 do 60 let (17 %). Tudi med prostovoljkami jih je v letu 2019 najmanj opravljalo prostovoljsko delo v starostni skupini do 18 let (7 %), največ pa v starostni skupini nad 60 let (21 %). Največji delež prostovoljcev moškega spola v starostni skupini od 30 do 60 let deluje na področju športa oziroma rekreacije, največji delež prostovoljk v starostni skupini nad 60 let pa na področju sociale. Informacije o zakonskem stanu in socialno-ekonomskem statusu prostovoljcev v Skupnem poročilu niso navedene.

V raziskavi nas je zanimalo, kateri socialno-demografski dejavniki so povezani z odločitvijo za udeležnost v prostovoljski dejavnosti v Sloveniji. Želeli smo ugotoviti, kakšne so značilnosti oseb, ki se v Sloveniji najpogosteje udeležujejo kot prostovoljci. S tem bi prostovoljskim organizacijam pomagali pri prilagajanju pogojev dela za prostovoljce, hkrati pa bi jim omogočili bolj učinkovito iskanje novih prostovoljcev.

Spol in odločitev za opravljanje prostovoljskega dela

Musick in Wilson (2008) sta v pregledu večjega števila raziskav s področja prostovoljskega dela ugotovila, da se ženske pogosteje vključujejo v prostovoljsko delo kot moški. Prav tako so avtorji Poročila svetovnega stanja prostovoljstva (*The State of the World's Volunteerism Report*; Knowledge Portal on Volunteerism, b.d.) za leto 2018 ugotovili, da so ženske pogosteje prostovoljke. Vodilna teorija, s katero raziskovalci pojasnjujejo razlike v prostovoljskem udeleževanju med moškimi in ženskami, je teorija socialnih vlog, po kateri se v procesu socializacije v skladu z družbenimi normami dečki in deklice naučijo drugačnih oblik pomoči drugim. Deklice se na primer učijo pomoči drugim prek čustvene podpore, pozornosti in skrbi za druge, medtem ko se dečki učijo pomoči drugim prek v nalogo usmerjenih aktivnosti, ki od njih terjajo veliko poguma (Switzer idr., 2009). Ženske zaradi razlik v procesu učenja spolnih vlog tako pogosteje pri izbiri vrste prostovoljskega dela prevzemajo vloge vzgoje in skrbi za druge, moški pa pogosteje izberejo

politične prostovoljske aktivnosti (Musick in Wilson, 2008). D. J. Mesch in sodelavci (2006) pogostejše prostovoljsko udejstvovanje žensk pripisujejo višjemu nivoju empatije, Lammers (1991) pa ugotavlja, da naj bi se med spoloma pojavljale tudi razlike v času, namenjenemu prostovoljstvu, pogostosti, interesu in predanosti, in sicer naj bi bili vsi našteti dejavniki pri ženskah bolj izraženi. Spola naj bi se razlikovala tudi v motivih za prostovoljsko dejavnost, saj naj bi bili pri ženskah ti večkrat človekoljubni (npr. skrb za sočloveka), pri moških pa statusni (npr. predsedovanje v vaški skupnosti) (Kaplan in Hayes, 1993). V prid ženskam v prostovoljstvu govori tudi Avstralski urad za statistiko (2018) ter raziskava D. J. Mesch in sodelavcev (2006), v kateri so ugotovili, da naj bi bile tako poročene kot samske ženske pogostejše prostovoljke kot poročeni ali samski moški.

Kljub naštetim ugotovitvam so rezultati raziskav glede povezave prostovoljskih aktivnosti s spolom nekonsistentni. Windsor in sodelavci (2008) so na primer ugotovili, da čas, namenjen prostovoljstvu, vključenost v različne oblike prostovoljstva in blagostanje niso povezani s spolom, N. Morrow-Howell in sodelavci (2003) pa so ugotovili, da spol ni povezan z odločitvijo za opravljanje prostovoljskega dela.

V skladu z ugotovitvami večine raziskav in z rezultati Skupnega poročila o prostovoljstvu v Sloveniji za leto 2019 smo predpostavili, da prostovoljstvo opravlja več žensk kot moških (H1a). Predpostavili smo tudi, da so ženske v primerjavi z moškimi že dlje časa prostovoljke (H1b) in da so bile v zadnjem letu tudi pogostejše aktivne v prostovoljstvu (H1c). Poleg tega smo predpostavili, da so moški v primerjavi z ženskami bolj aktivni na družbeno zaželenih področjih, na političnih področjih (H1d) in na področju rekreacije (H1e) ter da so ženske v primerjavi z moškimi bolj aktivne na področjih vzgoje in skrbi za druge (H1f).

Starost prostovoljcev kot dejavnik vključenosti v prostovoljsko dejavnost

Visoka starost je kot dejavnik večinoma majhen ali nepomemben napovednik udeležbe v prostovoljstvu. Komp in sodelavci (2012) so na primer ugotovili, da je vpliv starosti na prostovoljsko aktivnost zanemarljiv in tudi po upokojitvi se čas, ki ga prostovoljci namenjajo prostovoljskim dejavnostim, skrajša v povprečju le za nekaj minut na teden. Četudi bi lahko sklepali, da upad zdravja s starostjo zmanjša vključenost prostovoljcev, se tedenska vključenost v povprečju skrajša le za nekaj minut. Starejši se za

delo v prostovoljski organizaciji navadno odločajo zaradi želje, da bi lahko pomagali drugim, zaradi prednosti, ki jih vidijo pri vključevanju v takšno aktivnost, zaradi deljenja znanja in uporabe novih spretnosti ali pa zaradi želje po občutku, da jih drugi potrebujejo (Wilson in Musick, 1997).

Po funkcionalni teoriji prostovoljstva (Clary in Snyder, 1991; Okun in Schultz, 2003) naj bi pri prostovoljcih ločili šest različnih skupin motivov za opravljanje prostovoljskega dela: karierne motive, motive znanja, socialne motive, motive izboljšave, motive vrednot in motive zaščite. Okun in A. Shultz (2003) sta ugotovila, da je starost negativno povezana s kariernimi motivi in motivi znanja ter pozitivno povezana s socialnimi motivi. Podobno so ugotovili tudi Omoto in sodelavci (2000), in sicer se mlajši prostovoljci v večji meri prostovoljsko udeležujejo z namenom razvijanja medosebnih odnosov, starejši pa z namenom izražanja skrbi za družbo. Glede na navedene motive tako sklepamo, da imajo mlajši prostovoljci (študentje) ter najstarejši prostovoljci (upokojenci) več razlogov za vključevanje v prostovoljsko dejavnost kot pa skupine, ki se po starosti uvrščajo med njih (brezposelni, zaposleni). V skladu s Skupnim poročilom menimo tudi, da dijaki zaradi manjše stopnje samostojnosti ne sodijo v skupino bolj aktivnih prostovoljcev.

V skladu z ugotovitvami pregledanih raziskav in rezultati Skupnega poročila o prostovoljstvu v Sloveniji za leto 2019 smo predpostavili, da so se v zadnjem letu v primerjavi z ostalimi udeleženci s prostovoljskim delom pogosteje ukvarjali študenti in upokojenci (H2).

Zakonski stan kot socialni kapital prostovoljcev

Večinoma raziskave zakonski stan navajajo kot pomemben napovednik prostovoljske aktivnosti. Kakršenkoli partnerski odnos naj bi pri posamezniku povečal možnost za vključenost v prostovoljsko dejavnost. S partnersko zvezo se posamezniku namreč poveča socialni kapital, ki v osnovi predstavlja socialno participacijo; poveča se zaradi socialne mreže, ki jo posameznik pridobi zaradi partnerja (Mesch idr., 2006). Avstralski urad za statistiko je na primer leta 2018 ugotovil, da so prostovoljci pogosteje poročeni ali tisti, ki živijo s partnerjem, podobno pa so leta 2006 v svoji raziskavi ugotovili D. J. Mesch in sodelavci. Nekateri raziskovalci poudarjajo, da je zakonski stan le eden od vidikov socialne povezanosti, ki v splošnem predstavlja pomemben napovednik časa, namenjenega prostovoljstvu (Choi idr., 2007).

Raziskave, ki so se ukvarjale z razlikami med moškimi in ženskami po ločitvi, konsistentno ugotavljajo, da se ženske v primerjavi z moškimi pogosteje soočajo z večjimi finančnimi stiskami po ločitvi (Holden in Smock, 1991; Raz-Yurovich, 2013), posledično pa se tudi pogosteje soočajo s pomankanjem časa (npr. opravljajo hkrati več služb, prevzamejo skrbništvo za otroke) (McBride idr., 2006). Zaradi tega prihaja pri ženskah po ločitvi do večjega upada v prostovoljskem udejstvovanju, medtem ko pri moških po ločitvi na upad v prostovoljskem udejstvovanju vpliva predvsem manjša socialna mreža (Kim in Jang, 2019).

V skladu z ugotovitvami pregledanih raziskav smo predpostavili, da so se v zadnjem letu v primerjavi z ostalimi udeleženci s prostovoljskim delom pogosteje ukvarjale osebe, ki so v zvezi, in poročene osebe (H3a). Poleg tega smo predpostavili, da se med ločenimi osebami prostovoljsko udejstvuje več moških kot žensk (H3b).

Socialno-ekonomski status in viri prostovoljcev

Teorija virov razlaga prostovoljsko delo kot produktivno delo, ki zahteva individualne in socialne vire (Musick in Wilson, 2008). Raziskave dejavnikov, povezanih z odločitvijo za opravljanje prostovoljskega dela, so tako pokazale, da se za prostovoljsko delo pogosteje odločajo osebe, ki imajo na voljo več virov (npr. bolj izobražene osebe, ki imajo višje prihodke) (Wilson, 2002, 2012). D. J. Mesch in sodelavci (2006) so na primer ugotovili, da so prostovoljci pogosteje višje izobraženi, Avstralski urad za statistiko (2018) pa ugotavlja, da so prostovoljci večkrat osebe z višjim prihodkom in splošno boljšim socialno-ekonomskim statusom.

Kljub pomembnosti prihodka je treba izpostaviti, da je subjektivna ocena ekonomskega statusa boljši napovednik prostovoljskega udejstvovanja kot pa objektivna ocena (npr. družinski prihodek). Ne glede na velikost prihodka se namreč osebe, ki so bolj zaskrbljene glede finančnih izdatkov, redkeje prostovoljsko udejstvujejo (Kim in Jang, 2019).

Glede na ugotovitve pregledanih raziskav smo predpostavili, da so se v zadnjem letu v populaciji prostovoljcev s prostovoljskim delom pogosteje ukvarjale bolj izobražene osebe (H4a) in osebe z višjim prihodkom gospodinjstva (H4b).

Metoda

Udeleženci

Na oba spletna vprašalnika je skupno kliknilo 2661 posameznikov. Od teh jih večji del z odgovarjanjem po prebranem nagovoru ni nadaljevalo, nekateri posamezniki pa so od reševanja odstopili po tem, ko so prebrali informirano soglasje. Poleg tega je nekaj udeležencev z reševanjem odnehalo predčasno. Na sklop s socialno-demografskimi vprašanji, ki je bil zadnji, je tako odgovorilo 796 prostovoljcev. Od teh je bilo 658 (83 %) žensk, 130 (16 %) moških, 7 (1 %) je pod spol označilo drugo, en udeleženec pa na vprašanje o spolu ni odgovoril. Slednji dve skupini smo zaradi premajhne zastopanosti izključili iz nadaljnjih analiz. Natančnejše podatke o vzorcu navajamo v razdelku Rezultati.

Pripomočki

Za namen raziskave o dejavnih, povezanih z odločitvijo za opravljanje prostovoljskega dela, smo pripravili spletni vprašalnik. Ta je skupno zajemal osem sklopov: privabljanje prostovoljcev, motivacijo za prostovoljsko dejavnost, osebne dejavnike, povezane s prostovoljstvom, delovne naloge prostovoljcev, vloge mentorjev, učinke prostovoljskega dela za prostovoljce, namere za izvajanje prostovoljskega dela ter socialno-demografske spremenljivke, povezane s prostovoljci. Vprašalnik smo oblikovali v spletni platformi 1ka.si. Ker s prvim vprašalnikom nismo dobili zadostnega odziva prostovoljcev, ki delujejo v študentskih organizacijah, in bi bila tako primerjava motivacije za prostovoljsko dejavnost med njimi in med ostalimi prostovoljci omejena, smo pozneje v isti spletni platformi oblikovali še en krajši vprašalnik. Ta je zajemal samo sklopa motivacije za prostovoljsko dejavnost ter socialno-demografske spremenljivke, povezane s prostovoljci.

V obeh spletnih vprašalnikih je bil sklop s socialno-demografskimi spremenljivkami sestavljen iz petih splošnih vprašanj, in sicer je vključeval vprašanja o spolu, zakonskem stanu, stopnji dokončane izobrazbe, statusu in mesečnem prihodku družinskega gospodinjstva. Poleg tega je vključeval tudi tri vprašanja, povezana s prostovoljskim delom, in sicer vprašanje o številu let ukvarjanja s prostovoljstvom, področju dela in pogostosti ukvarjanja s prostovoljstvom. Na vsa vprašanja so udeleženci odgovorili s ponujenimi odgovori, z izjemo vprašanja o številu let ukvarjanja s prostovoljstvom, kjer so morali odgovor zapisati sami.

Postopek

Podatke smo zbirali prek spletne strani 1ka.si v okviru vseslovenske raziskave prostovoljskega dela pod okriljem Slovenske filantropije, ki deluje kot krovna organizacija na področju prostovoljske dejavnosti v Sloveniji. Povezavo do spletnega vprašalnika smo v začetku novembra 2020 najprej objavili v Facebook skupinah študentov psihologije Univerze v Ljubljani in k sodelovanju povabili vse prostovoljce. Vprašalnik je bil na spletu aktiven nekaj dni, pri čemer smo opazili, da je bilo razmerje med klikli na vprašalnik in v celoti rešenimi vprašalniki zelo veliko (na celoten vprašalnik je skupaj odgovorilo manj kot 20 % vseh, ki so nanj tudi kliknili). Iz tega razloga smo v naslednjem koraku vprašalnik skrajšali.

Skrajšani vprašalnik smo nato ponovno objavili na različnih spletnih straneh Facebook, tako v obliki osebnih objav kot v obliki objav na spletnih straneh različnih prostovoljskih skupin in društev. Povabilo k sodelovanju v raziskavi smo poslali prek e-poštnega naslova *Društva študentov psihologije Slovenije*, e-poštnega naslova spletne strani *Psihologija dela* ter prek osebnih e-poštnih naslovov, poleg tega pa smo vabilo preposlali na e-poštne naslove različnih prostovoljskih centrov, organizacij in skupin. Pri zbiranju podatkov nam je pomagala tudi *Slovenska filantropija*, ki je povabilo k raziskavi in povezavo do spletnega vprašalnika poslala 1774 članicam njihove mreže in 8200 posameznikom, ki prejemajo prostovoljske e-novice. Vprašalnik je bil v aktivni obliki dostopen do začetka decembra 2020.

Zaradi pomanjkanja prostovoljcev, ki delujejo v prostovoljskih študentskih organizacijah, smo pozneje na spletu objavili tudi krajšo obliko vprašalnika. Prošnjo za sodelovanje smo v tem primeru delili med različnimi študentskimi organizacijami. Vprašalnik je bil v aktivni obliki na spletu dostopen približno teden dni.

Rezultati

 Tabela 1: *Socialno-demografske značilnosti udeležencev glede na spol (N = 795)*

	Moški (%)	Ženske (%)	Skupaj (%)
Zakonski stan			
samski/-a	40 (30,7)	207 (31,6)	247 (31,4)
v zvezi	45 (34,6)	197 (30,0)	242 (30,8)
poročen/-a	36 (27,6)	161 (24,5)	197 (25,1)
ločen/-a	6 (4,6)	45 (6,9)	51 (6,5)
vdovec/-a	3 (2,3)	46 (7,0)	49 (6,2)
skupaj	130 (100,0)	656 (100,0)	786 (100,0)
Izobrazba			
I. ali II. stopnja	5 (3,8)	22 (3,3)	27 (3,4)
III. ali IV. stopnja	12 (9,2)	31 (4,7)	43 (5,4)
V. ali VI. stopnja	63 (48,5)	308 (46,3)	371 (46,7)
VII. ali VIII. stopnja	50 (38,5)	304 (45,7)	354 (44,5)
skupaj	130 (100,0)	665 (100,0)	795 (100,0)
Status			
dijak/-inja	6 (4,9)	26 (4,1)	32 (4,1)
študent/-ka	28 (22,8)	183 (29,0)	211 (26,8)
brezposeln/-a	19 (15,5)	79 (12,5)	98 (12,5)
zaposlen/-a	36 (29,3)	217 (34,3)	253 (32,1)
upokojenec/-ka	40 (32,5)	153 (24,2)	193 (24,5)
skupaj	129 (100,0)	658 (100,0)	787 (100,0)
Mesečni prihodek gospodinjstva			
do 2000 €	87 (68,0)	394 (62,8)	481 (63,7)
več kot 2000 €	41 (32,0)	233 (37,2)	274 (36,3)
skupaj	128 (100,0)	627 (100,0)	755 (100,0)

Opomba: Različni seštevki udeležencev glede na posamezna področja so posledica manjkajočih vrednosti. Mesečni prihodek gospodinjstva so udeleženci v vprašalniku označili s pomočjo devetih kategorij, ki smo jih zaradi preglednosti tabele združili v dve nadredni kategoriji. Analizo smo izvedli na vseh devetih kategorijah.

V našem vzorcu prevladujejo ženske. Medtem ko je večji del prostovoljcev samskih, v zvezi ali poročenih, manjši del vzorca spada v skupini ločenih in ovdovelih. Večina prostovoljcev kot najvišjo doseženo izobrazbo navaja

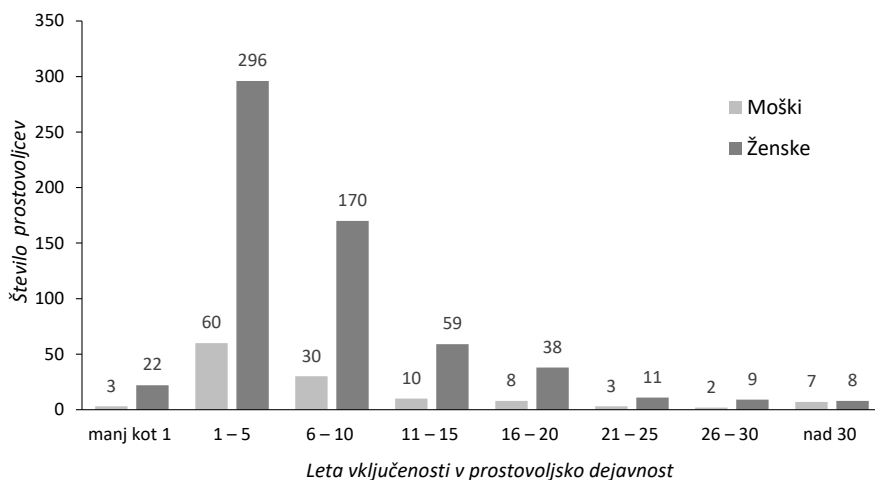

izobrazbo V. ali višje stopnje, najmanj pa jih kot najvišje doseženo izobrazbo navaja I. ali II. stopnjo. Najmanj prostovoljcev ima status dijaka, sledijo brezposelni, nato upokojenci in študenti, največ pa jih ima status zaposlenega. Večji del prostovoljcev navaja, da mesečni prihodek njihovega gospodinjstva znaša do 2.000 evrov, medtem ko približno tretjina navaja, da njihov mesečni prihodek gospodinjstva ta znesek presega.

Tabela 2: Število in delež udeležencev po spolu glede na področje prostovoljskega dela (N = 779)

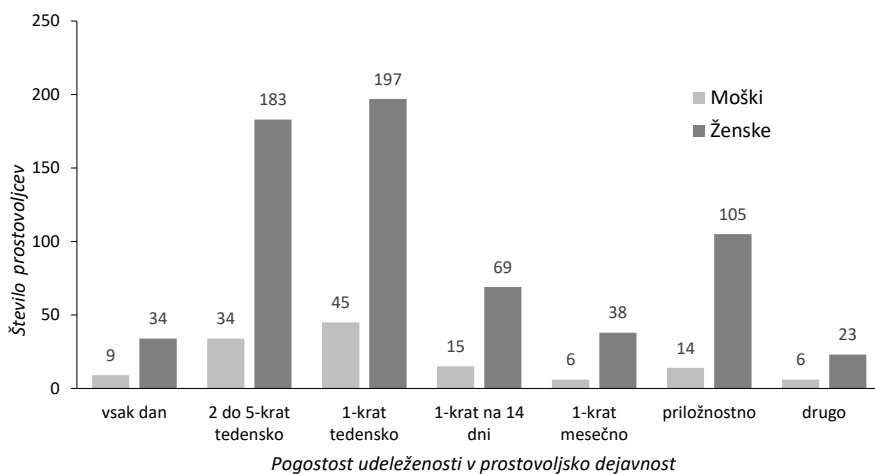
	Moški (%)	Ženske (%)
Vzgoja in izobraževanje	46 (36,2)	250 (38,3)
Socialna dejavnost	28 (22,0)	176 (27,0)
Zdravje	19 (15,0)	71 (10,9)
Kultura in umetnost	9 (7,1)	44 (6,8)
Rekreacija	5 (3,9)	37 (5,7)
Varstvo okolja in narave	6 (4,7)	20 (3,1)
Človekove pravice in civilne svoboščine	3 (2,4)	20 (3,1)
Drugo	3 (2,4)	18 (2,8)
Civilna zaščita in reševanje	7 (5,5)	10 (1,5)
Turizem	1 (0,8)	6 (0,9)
Skupaj	127 (100,0)	652 (100,0)

Največji del prostovoljcev kot svojo primarno prostovoljsko dejavnost navaja vzgojo in izobraževanje (296) ali socialno dejavnost (204). Temu sledi zdravje (90), kultura in umetnost (53) ter rekreacija (42). Približno 3 % vseh prostovoljcev se udeleži na področjih varstva okolja in narave (26), človekovih pravic in civilnih svoboščin (23) ter drugih prostovoljskih dejavnosti (21). Najmanj prostovoljcev je aktivnih na področjih civilne zaščite in reševanja (17) ter turizma (7).

Slika 1: *Vključenost udeležencev v prostovoljsko dejavnost v letih (N = 736).*

Največ udeležencev je v prostovoljsko dejavnost vključenih od enega do pet ali od pet do 10 let. Najkrajše navedeno obdobje vključenosti v prostovoljsko dejavnost je en mesec, udeleženec z največ izkušnjami pa se v prostovoljsko dejavnost vključuje že 68. leto.

Slika 2: *Pogostost opravljanja prostovoljskega dela pri udeležencih (N = 778).*

Največji del prostovoljcev opravlja prostovoljsko dejavnost 1-krat ali od 2- do 5-krat tedensko (slika 2). Sledijo posamezniki, ki prostovoljstvo opravljajo priložnostno, nato pa posamezniki, ki prostovoljstvo opravljajo 1-krat na 14 dni. Manjši del udeležencev se s prostovoljstvom ukvarja vsak dan ali 1-krat mesečno, najmanj pa jih pod čas, namenjen prostovoljstvu, navaja kategorijo drugo. V nadaljevanju bomo glede na posamezne hipoteze predstavili rezultate statistične analize.

Spol

Glede na večino rezultatov pregledanih raziskav in rezultate Skupnega poročila o prostovoljstvu v Sloveniji za leto 2019 smo predpostavili, da prostovoljstvo opravlja več žensk kot moških (H1a). To hipotezo smo sprejeli ($\mu^2(1, N = 788) = 353,79; p < 0,05$).

Poleg tega smo predpostavili, da so ženske v primerjavi z moškimi že dlje časa prostovoljke (H1b) in da so bile v zadnjem letu tudi pogosteje aktivne v prostovoljstvu (H1c). Potem ko smo preverili normalno porazdeljenost spremenljivke, na kateri so udeleženci ($W = 0,69; p < 0,05$) in udeleženske ($W = 0,79; p < 0,05$) poročali o številu let opravljanja prostovoljskega dela, smo z neparametričnim testom ugotovili, da ne prihaja do statistično značilnih razlik med ženskami in moškimi v številu let ($U = 39,186; p = 0,67$). Hipotezo H1b smo tako zavrnil. Prav tako smo zavrnilo hipotezo, da so bile ženske v zadnjem letu pogosteje aktivne v prostovoljstvu ($W = 38,674; p = 0,159$).

V nadaljevanju smo tudi predpostavili, da so moški v primerjavi z ženskami bolj aktivni na družbeno zaželenih in političnih področjih (tj. človekove pravice in civilne svoboščine, civilna zaščita in reševanje) (H1d) in na področju rekreacije (H1e) ter da so ženske v primerjavi z moškimi bolj aktivne na področjih vzgoje in skrbi za druge (tj. socialna dejavnost, vzgoja in izobraževanje) (H1f). Vse tri hipoteze smo po statistični analizi zavrnil, saj so naši podatki pokazali, da med obema skupinama ni statistično značilnih razlik na družbeno pomembnih in političnih področjih ($\mu^2(1, N = 788) = 1,61; p = 0,205$) ter na področju rekreacije ($\mu^2(1, N = 788) = 0,37; p = 0,542$), prav tako pa med obema skupinama ni statistično značilnih razlik na področjih vzgoje in skrbi za druge ($\mu^2(1, N = 788) = 2,53; p = 0,111$).

Starost

V skladu z ugotovitvami pregledanih raziskav smo predpostavili, da so se v zadnjem letu, v primerjavi z ostalimi udeleženci, s prostovoljskim delom pogosteje ukvarjali študenti in upokoјenci (H2). Rezultati statistične analize so pokazali, da se obe skupini, torej skupina študentov in upokoјencev ter skupina ostalih udeležencev, statistično značilno razlikujeta ($W = 81,839$; $p < 0,05$), in sicer so se v zadnjem letu s prostovoljskim delom pogosteje ukvarjali študenti in upokoјenci kot zaposleni, brezposelni ali dijaki. Hipotezo smo torej sprejeli.

Zakonski stan

Naslednji dve hipotezi se nanašata na zakonski stan udeležencev. Predpostavili smo, da so se v zadnjem letu v primerjavi z ostalimi udeleženci s prostovoljskim delom pogosteje ukvarjale osebe, ki so v zvezi, in poročene osebe (H3a). To hipotezo smo zavrnili, saj so rezultati pokazali, da med obema skupinama, torej med skupino oseb, ki so v zvezi ali poročeni, ter med ostalimi udeleženci, ni statistično značilnih razlik v pogostosti ukvarjanja s prostovoljskim delom ($W = 72,776$; $p = 0,546$). Poleg tega smo v skladu z ugotovitvami pregledanih raziskav predpostavili, da se med ločenimi osebami prostovoljsko udeјstvuje več moških kot žensk (H3b). Tudi to hipotezo smo zavrnili, saj se med ločenimi predstavniki obeh spolov ni pokazala statistično značilna razlika ($\mu^2(1, N = 788) = 0,56$; $p = 0,455$).

Socialno-ekonomski status

Da bi preverili tudi ugotovitve pregledanih raziskav o socialno-ekonomskem statusu prostovoljcev, smo predpostavili, da so se v zadnjem letu s prostovoljskim delom pogosteje ukvarjale bolj izobražene osebe (H4a) in osebe z višjim prihodkom gospodinјstva (H4b). Rezultati statistične analize so pokazali, da med različno izobraženimi skupinami prostovoljcev ni razlik v pogostosti udeјstvovanja ($H(3) = 0,73$; $p = 0,867$), prav tako pa se v pogostosti udeјstvovanja ne razlikujejo osebe z različnimi družinskimi prihodki ($H(8) = 10,42$; $p = 0,237$). Pri tem se nam zdi pomembno izpostaviti, da smo pri analizi upoštevali vseh 9 kategorij prihodkov, ki so jih udeleženci lahko izbrali, in ne le delitve na do/nad 2.000 evrov, ki smo jo navedli v tabeli 1 (glej Opombe). Obe hipotezi smo zavrnilo.

Razprava

Spol

V raziskavi nas je zanimalo, kakšno vlogo imajo različni socialno-demografski dejavniki v vključenosti posameznikov v prostovoljsko delo. Po primerjavi deleža ženskih in moških udeležencev smo sprejeli hipotezo, da med prostovoljci prevladujejo ženske, kar se sklada z ugotovitvami drugih raziskovalcev (Musick in Wilson, 2008). Poleg tega je za prostovoljsko aktivnost zelo pogosto značilno nudenje pozornosti in skrbi za druge, v tovrstne prostovoljske dejavnosti pa se po teoriji socialnih vlog največkrat vključujejo ženske (Switzer idr., 2009). V primerjavi s Skupnim poročilom o prostovoljstvu v Sloveniji (2019) je delež moških v našem vzorcu sicer precej manjši (v poročilu je bilo moških udeležencev 43 %, v našem vzorcu pa le 16 %), vendar pa kljub razliki lahko zaključimo, da so ženske pogosteje prostovoljke kot moški. Glede na to, da smo vprašalnik delili na mailing listi Slovenske filantropije, sicer takšne razlike med spoloma nismo pričakovali, možno pa je, da je do nje med drugim prišlo zaradi tega, ker je večina slovenskih študentov psihologije, ki so vprašalnik delili naprej, ženskega spola in je tako ta vseeno dosegel več žensk kot moških.

Ugotovitev, da se spola ne razlikujeta v pogostosti udeleževanja v prostovoljstvu, se sklada z raziskavo Windsorja in sodelavcev (2008). Kljub manjšemu deležu moških v vzorcu so torej ti časovno približno podobno aktivni kot ženske. Glede na razliko v številu žensk in moških prostovoljcev, udeleženih v raziskavi, bi sicer v splošnem lahko rekli, da so ženske pogosteje udeležene v prostovoljskih dejavnostih, vendar moramo poudariti, da smo sami primerjali skupini glede na samoporočanje udeležencev o udeležnosti v prostovoljstvu, ne pa glede na število predstavnikov posameznega spola. Lahko bi sklepali, da so moški, ki se odločijo za prostovoljsko aktivnost, morda približno podobno empatični ter da sta jim skrb za druge in pomoč drugim pomembni približno toliko kot ženskim prostovoljkam. Zaradi navedenih razlogov morda moški v prostovoljski dejavnosti vztrajajo približno toliko časa kot ženske, kar se sklada tudi z rezultati hipoteze H1b, ki kažejo na odsotnost razlik v številu let opravljanja prostovoljske aktivnosti glede na spol.

Starost

Motivi za prostovoljsko dejavnost igrajo pomembno vlogo pri opravljanju prostovoljske aktivnosti in jih lahko v določeni meri napovedujemo glede na starost prostovoljca. Upokojencem prostovoljska dejavnost na primer prinese dodatno socialno mrežo in jim da občutek, da jih drugi člani družbe potrebujejo (Komp idr., 2012), medtem ko študenti pomembno pridobijo na poznanstvih in medosebnih odnosih, ki so pomembni za nadaljnje delo in kariero (Omoto idr., 2000). S tega vidika ni presenetljivo, da se omenjeni skupini po aktivnosti pomembno pogosteje udeležujeta v prostovoljski dejavnosti v primerjavi z ostalimi udeleženci. Čeprav ti motivi niso izključujoči za ostale skupine (dijake, zaposlene in brezposelne), sta omenjeni skupini tisti, katerih članom prostovoljsko delo na teh področjih prinaša največ koristi. Pomemben dejavnik, ki omogoča opravljanje prostovoljskih aktivnosti pri teh starostnih skupinah, je verjetno tudi količina prostega časa in (v povprečju) manjša nujnost za opravljanje plačanega dela (zaradi finančne podpore staršev, štipendij, pokojnine; do neke mere imajo v povprečju verjetno tudi nižje stroške zaradi subvencij in drugačnega sloga življenja). Poleg manjše nujnosti za plačano delo je najverjetneje tudi priložnosti za plačano delo pri teh skupinah manj (delovna mesta, ki zahtevajo več specifičnih strokovnih znanj, so za študente pogosto nedostopna; upokojenci se težko zaposlijo, tudi če bi še želeli opravljati plačano delo).

Zakonski stan

V primerjavi s starostjo, zakonska zveza ne napoveduje udeležnosti v prostovoljstvu. Socialni kapital naj bi bil pomemben napovednik vključevanja v prostovoljsko aktivnost, pa vendar nekateri avtorji poudarjajo, da predstavljajo partnerji le en vir socialnega kapitala (Choi idr., 2007). Verjetno imajo samski, ločeni ali ovdoveli približno podobno velik socialni krog kot poročeni ali posamezniki v zvezi, čeprav je ta morda nekoliko drugačen. Socialni kapital je najverjetneje bolj kot od prisotnosti partnerja odvisen od ekstravertnosti posameznika. Med ločenimi posamezniki prav tako nismo ugotovili razlik v udeležnosti, kar bi lahko razlagali tako, da se moški in ženske po ločitvi spopadajo s približno podobnimi težavami ali pa da finančne stiske (Holden in Smock, 1991; Raz-Yurovich, 2013) ter stiske s pomanjkanjem časa žensk (McBride idr., 2006) na udeleževanje vplivajo približno toliko kot manjši socialni krog, ki ga imajo po ločitvah v povprečju moški (Kim in Jang, 2019).

Socialno-ekonomski status

Ugotovili smo, da se udeleženci ne razlikujejo v udejstvovanju v prostovoljstvu glede na finančno stanje njihove družine in glede na njihovo izobrazbo. Pri tem moramo poudariti, da se ugotovitve vežejo na pogostost udeležnosti v dejavnosti in ne na število udeležencev. Opazimo namreč lahko, da v vzorcu prevladujejo posamezniki, ki imajo dokončano V. ali višjo stopnjo izobrazbe, kar se sklada z ugotovitvijo, da izobrazba predstavlja posameznikom pomemben socialni vir (Musick in Wilson, 2008). Večji delež prostovoljcev je označilo, da je prihodek gospodinjstva, v katerem živijo, nižji od 2000 evrov mesečno. Iz tega lahko sklepamo, da visok mesečni prihodek gospodinjstva ni pogoj za vključevanje v prostovoljsko aktivnost. Podobnost primerjanih skupin lahko pripišemo tudi ugotovitvam, da je subjektivna ocena ekonomskega statusa pogosto bolj pomembna za napovedovanje vključenosti v prostovoljstvo kot objektivna ocena (Kim in Jang, 2019). Ker ima v Sloveniji večji delež gospodinjstev mesečni prihodek nižji od 2000 evrov, smo tudi mnenja, da je razumljivo, zakaj je več udeležencev mesečni prihodek gospodinjstva označilo kot nižjega od 2000 evrov, v primerjavi s skupino, ki je svoj mesečni prihodek označila kot višjega od 2000 evrov in je zato številčno tudi manjša. Pri nadaljnjem raziskovanju tega področja bi bilo morda smiselno upoštevati tudi mesečne stroške gospodinjstva in/ali namesto mesečnega prihodka gospodinjstva uporabiti povprečni mesečni prihodek na člana gospodinjstva.

Čeprav smo z raziskavo pridobili veliko informacij o prostovoljcih v Sloveniji, žal nimamo informacije o tem, kako se ti razlikujejo od posameznikov, ki se za prostovoljstvo ne odločajo. Menimo, da bi primerjava obeh doprinesla k boljšemu razumevanju tega, zakaj se posamezniki odločajo za vključevanje v prostovoljstvo. Čeprav je bil naš vzorec velik, je bilo razmerje med ženskami in moškimi glede na Skupno poročilo o prostovoljstvu v Sloveniji za leto 2019 nereprezentativno. Kot zadnjo slabost raziskave moramo omeniti tudi dolžino spletnega vprašalnika, ki je mnoge prostovoljce odvrnila od reševanja. Predvidevamo, da bi odgovori udeležencev, ki so predčasno prenehali z reševanjem vprašalnika, pomembno doprinesli k naši raziskavi. Možno je sicer, da so na spletni vprašalnik kliknili tudi posamezniki, ki niso udeleženi v prostovoljsko aktivnost in so zato z reševanjem prenehali, vsekakor pa bi v nadaljevanju raziskovalcem predlagali, naj spletne vprašalnike oblikujejo čim bolj kratko in jedrnato.

Ugotovitve raziskave o socialno-demografskih značilnostih prostovoljcev so pomembne tako za prostovoljce kot tudi za organizacije, ki delajo s

prostovoljci. Njihovo uporabno vrednost vidimo predvsem v procesu privabljanja kandidatov in prilagajanja nekaterih vidikov dela z namenom zadržanja prostovoljcev za daljše časovno obdobje. Za nadaljnje raziskovanje, ki bi nam pomagalo bolje razumeti, zakaj se posameznik odloči za prostovoljstvo, predlagamo primerjavo prostovoljcev z osebami, ki se s prostovoljstvom ne ukvarjajo, pa tudi s strukturo prostovoljcev v tujini.

Literatura

- Avstralski urad za statistiko (2018). *Gender indicators*. <https://www.abs.gov.au/AUS-STATS/abs@.nsf/DetailsPage/4125.0Sep%202018?OpenDocument>
- Choi, N. G., Caro, F., D., Burr, J. A. in Mutchler, J. E. (2007). Formal and informal volunteer activity and spousal caregiving among older adults. *Research on Aging*, 29(2), 88–124.
- Clary, E. G. in Snyder, M. (1991). A functional analysis of altruism and prosocial behavior: The case of volunteerism. V M. S. Clark in M. S. Clark (ur.), *Prosocial behavior* (str. 119–148). Sage Publications.
- Gril, A. (2006). *Prostovoljno delo mladih v Ljubljani*. <https://www.ljubljana.si/assets/Uploads/publication/6100/povzetek-pd-mo.pdf>
- Holden, K. C. in Smock, P. J. (1991). The economic costs of marital dissolution: Why do women bear a disproportionate cost? *Annual Review of Sociology*, 17, 51–78.
- Jongenelis, M. I., Dana, M. L., Warburton, J., Jackson, B., Newton, R. U., Talati, Z. in Pettigrew, S. (2020). Factors associated with formal volunteering among retirees. *European Journal of Ageing*, 17, 229–239.
- Kaplan, A. E. in Hayes, M. J. (1993). What we know about women as donors. Women as donors, women as philanthropists [special issue]. *New Directions for Philanthropic Fundraising*, 2, 5–20.
- Kim, Y. I. in Jang, S. J. (2019). Explaining gender differences in changes in volunteering after divorce. *The Sociological Quarterly*, 60(1), 138–167.
- Knowledge Portal on Volunteerism (b.d.). *Gender and Volunteering*. <http://knowledge.unv.org/theme/gender-and-volunteering>
- Komp, K., Tillburg, T. in Groenou, M. B. (2012). Age, retirement, and health as factors in volunteering in later life. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 41(2), 280–299.
- Lammers, J. (1991). Attitudes, motives, and demographic predictors of volunteer commitment and service duration. *Journal of Social Service Research*, 14(3-4), 125–140.
- McBride, A. M., Sherraden, M. S. in Pritzker, S. (2006). Civic engagement among low-income and low-wealth families: In their words. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, 55(2), 152–162.
- Mesch, J. D., Rooney, P. M., Steinberg, K. S. in Denton, B. (2006). The effects of race, gender, and marital status on giving and volunteering in Indiana. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 35(4), 565–587.
- Ministrstvo za javno upravo (25. 9. 2019). *Skupno poročilo o prostovoljstvu v Republiki Sloveniji za leto 2019*. <https://www.gov.si/novice/2020-09-25-skupno-porocilo-o-prostovoljstvu-v-republiki-sloveniji-za-leto-2019/>

- Morrow-Howell, N., Hinterlong, J., Rozario, P. A. in Tang, F. (2003). Effects of volunteering on the well-being of older adults. *The Journals of Gerontology. Series B, Psychological Sciences and Social Sciences*, 58(3), 137–145.
- Musick, M. A., Wilson, J. in Bynum, W. B. (2000). Race and formal volunteering: The differential effects of class and religion. *Social Forces*, 78(4), 1539–1571.
- Musick, M. A. in Wilson, J. (2008). *Volunteers: A social profile*. Indiana University Press.
- Okun, M. A. in Schultz, A. (2003). Age and motives for volunteering: Testing hypotheses derived from socioemotional selectivity theory. *Psychology and Aging*, 18(2), 231–239.
- Omoto, A. M., Snyder, M. in Martino, S. C. (2000). Volunteerism and the life course: Investigating age-related agendas for action. *Basic and Applied Social Psychology*, 22(3), 181–197.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
- Raz-Yurovich, L. (2013). Divorce penalty or divorce premium? A longitudinal analysis of the consequences of divorce for men's and women's economic activity. *European Sociological Review*, 29, 373–385.
- Smith, D. H. (1994). Determinants of voluntary association participation and volunteering: A literature review. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 23, 243–263.
- Switzer, C. L., Switzer, G. E., Stukas, A. A. in Baker, C. E. (1999). Medical student motivations to volunteer: Gender differences and comparisons to other volunteers. *Journal of Prevention & Intervention in the Community*, 18, 53–64.
- Van Slyke, D. M. in Eschholz, S. (2002, november). *Are women more generous than men? Gender differences in motivations for charitable giving*. Paper presented at the ARNOVA Annual Conference, Montreal, Canada.
- Wilson, J. (2000). Volunteering. *Annual Review of Sociology*, 26, 215.
- Wilson, J. (2012). Volunteerism research: A review essay. *Nonprofit & Voluntary Sector Quarterly*, 41(2), 176–212.
- Wilson, J. in Musick, M. (1997). Who cares? Toward an integrated theory of volunteer work. *American Sociology Review*, 62, 694–713.
- Windsor, T. D., Anstey, K. J. in Rodgers, B. (2008). Volunteering and psychological well-being among young-old adults: How much is too much? *The Gerontologist*, 48(1), 59–70.

WHO IS A TYPICAL VOLUNTEER? THE SOCIO-DEMOGRAPHIC FACTORS RELATED TO THE DECISION TO VOLUNTEER IN SLOVENIA

The aim of this study was to identify factors contributing to involvement in volunteering. The sample included 788 volunteers, most (658) of whom were woman, and all of whom completed an online survey. The results showed that women more often get involved in volunteering than men, but no difference was found between genders regarding the number of years and frequency of activity

with regard to volunteering. There were also no differences regarding the area of work where the men and women were most active. Students and retired people were more often involved in volunteering than high school students, employed, and unemployed people. There were no differences shown regarding involvement in volunteering in relation to marital status, the monthly household income or education. The findings of this study may provide insights into the sociodemographic qualities of volunteers and could be important for organizations that work with them as they enable the adaptation of work conditions for volunteers, while also providing a more efficient way to recruit new ones.